

A válság és globális munkanélküliség kezelésének ellentmondásai

A tárgyalt kérdések megoldására alkalmazott eszközök nem politikai beállítottság- vagy hajlamfüggetlenek, ugyanakkor célunk az volt, hogy mindezek fölé emelkedve, a nemzetközi szervezetek kínálta szabályozási kereteket és megoldási mechanizmusokat elemezzük, beleértve a társadalmi zavargások és a nemzetállamok fizetőkép telenségének szélsőségei esetén alkalmazott javaslatokat.

Az írás a multinacionális vállalatok globális munkaerőpiaci szerepével kapcsolatosan is tartalmaz gondolatokat. Alulkapitalizált gazdaságokban a közvetlen külföldi tőkebefektetőket gyakran tekintik a kibocsátás-, export- és természetesen a foglalkoztatás-növekedés fő hozzájárulóinak. A dolgozatban a GDP növekedésre mint a piac tőkevonzó képességének mérőszámára tekintünk, így annak munkaerőpiaci hatásaira is, illetve kitértünk a nem saját tőkéből megvalósuló beruházásokra, mint a tőkebefogadó országokba történő belépés egy típusára.

Végül, a hitelminősítő cégek értékeléseinek fontosságával azért foglalkoztunk, hogy érzékeltesük a magas munkanélküliség és lehetséges államcsődök egyszerre fennálló problémáira adott válaszok megfogalmazása során felmerülő érdekek lehető legszélesebb skáláját.

A 2008-as válság kirobbanása óta a világgazdaság egyik legfeszítőbb problémája a munkanélküliség, ami természeténél fogva hazánkat is érinti, így kezelést igényel. A munkanélküliséget, illetve annak strukturális típusát a kapitalizmus immanens módon hordozza magával, a jelenleg kirajzolódni látszó globális, európai és magyar trendek azonban eltérnek a korábbi válságok után tapasztalt munkaerőpiaci stabilizációs folyamatoktól. A munkahelyteremtés kérdésében a kialakult világgazdasági környezet miatt borúlátóak az elemzők, melyben mind a vállalatok, mind a kormányok olyan döntések meghozatalára kényszerülnek, amelyek a foglalkoztatottság növekedése ellen hatnak. Az árbevételek és profi-

[1] Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, Nemzetközi és Elméleti Gazdaságtan Tanszék, egyetemi adjunktus, Magyar ENSZ Társaság, elnökségi tag (eszter@sze.hu).

tok növekedése sajnos nem konvertálódik befektetésekre, a cégek óvatosak és megtakarítóak, így az áru piacok és a pénztőkepiacok regenerálódása mögött a munkaerőpiaci talpra állás nem hogy elmarad, hanem egyre nehezebben tűnik megvalósíthatónak. A társaságok alapvető nyereségmotivációjából kiindulva válságreakciójuk érthető, így viszonylag könnyen előre jelezhető. A kormányok alkalmazkodási – megoldáskereső stratégiája azonban ennél sokkal bonyolultabb. Vállalati munkahelyteremtés hiányában általános és kézenfekvő megoldás lenne az állami beavatkozás, azonban számos ország vezetése számára okoz valós dilemmát az adósságcsoport vs. munkanélküliség kezelésének elvi és anyagi ellentmondása.

Természetesen léteznek olyan „szerencsés” országok, melyeknek gazdasága, ha lassabban is, de még mindig növekszik, adósságterhük finanszírozható, így a politikák prioritizálása viszonylag egyszerűbb, a foglalkoztatás-teremtés elsődlegessége nem kérdéses. A nemzetállamok többségében azonban valós és igen nagy a konfliktus, ezáltal rendkívül nehezen értékelhető a stabilizáció és az azzal járó megszorításokat tartalmazó vagy a növekedés-orientált gazdaságpolitikák melletti állásfoglalás helyessége. Nem vitatva, hogy a gazdaságpolitikai kérdésekről szóló döntések – nemzetállami szinten – kormányzati politikai szándékoktól, illetve irányultságtól is erősen függenek, azt törekszünk az olvasó elé tárni, hogy – különösen a jelenlegi recesszív európai környezetben – valóban nehéz megítélni, hogy a gazdasági növekedés lelassulásától, a beruházások elapadásától, a hitelminősítők leértékelésétől, egyes államok teljes eladósodásától, esetleges csődjétől, így egyes régiók – főként a „fejlett” Európa – tartós gazdasági válságától, lemaradásától kell-e jobban tartani, s ez esetben következetesen végigvinni a megszorító intézkedéseket, a politikai túlélést kockáztatva alkalmazni a stabilizáló mechanizmusokat; vagy a kockázatok felvállalásával, a várhatóan rendkívül szélsőséges társadalmi reakciók elkerülése érdekében a gazdaságösztönző, munkahelyteremtő politikák előtérbe helyezése mellett érdeemes állást foglalni.

Ez utóbbi tehát nem politikai orientációtól függő álkérdés, hanem olyan valós és szorongató élethelyzet, mely az országok többségét érinti, és ami a szupranacionális intézmények elemzőit és kormányzati tanácsadóit is rendkívüli mértékben osztja meg.

A GLOBÁLIS MUNKAERŐPIACI HELYZET

A világon jelenleg hozzávetőlegesen 2,9 milliárd a foglalkoztatottak és 202 millió a munkanélküliek létszáma, ami nagyjából 6,1-6,9 százalékos munkanélküliségi rátát takar. (Előbbi adat az ILO, utóbbi a McKinsey becslésein alapul.) A legnagyobb problémát nem a munkanélküliek abszolút száma vagy az aktív népességen belüli aránya jelenti, sokkal inkább az, hogy számuk a válság kirobbanása óta ötven millió fővel emelkedett. 2007 végétől napjainkig az ENSZ

Munkaügyi Szervezete által vizsgált fejlett országok 16 százalékában, illetve a fejlődőek 60 százalékában emelkedtek a foglalkoztatottsági ráták.^[2]

Közhely, hogy a krízis elsősorban a fejlett országokat viselte meg, így az áru- és szolgáltatás-, valamint a pénztőkepiacokról is általánosan elmondható, hogy javuló, a 2007-es adatokat megközelítő „teljesítményük” a fejlődő régióknak, elsősorban Kelet-, Délkelet-, illetve Dél-Ázsiának, továbbá Latin-Amerikának köszönhető. A munkaerőpiacokon is hasonló trendek figyelhetők meg: amíg a fejlődő országok foglalkoztatási rátái ha nem is mindenütt növekednek, de legalább stagnálnak, a fejlett országok zöme a legjobb esetben is csak a 2016-os év végén tudja majd várhatóan a 2007 végét jellemző foglalkoztatottsági létszámokat megismételni. Ha azonban a munkaerőpiacra azóta belépőkkel is számolunk, azaz nem az abszolút számból, hanem az 57 százalékot megközelítő globális foglalkoztatottsági rátából indulunk ki, akkor annak ismételt elérésére – az ILO becslései alapján – még 2017 végére sincs esély.^[3]

Miközben az elmúlt harminc évben kb. 4,5-ről 7 milliárd főre nőtt Földünk lakosainak száma, a foglalkoztatottak létszáma 1,2-ről 2,9 milliárd főre emelkedett. Az 1,7 milliárd új munkahelyből kb. 1,1 nem mezőgazdasági jellegű, melyek zöme (889 millió) a fejlődő világban keletkezett, sokakat kiemelve ezáltal az éhezés és a mélyszegénység emberhez méltatlan körülményeiből. (Ez utóbbi állások egyötöde az export-orientált szektorokban keletkezett, többnyire transznacionális vállalatok által létrehozott munkahely.) Bár 1977 és 2007 között a fejlett világban is létrejött 164 millió új, nem mezőgazdasági státusz, ebből 138 millió a tercier szektorban keletkezett, a mezőgazdaság, a bányászat és a feldolgozóipar hármásában pedig 33-ról 17 százalékra csökkent a foglalkoztatottak aránya. A világ vezető ipari és exportőr országaiban – az Amerikai Egyesült Államokban és Németországban – a feldolgozóipari foglalkoztatottság 25-26 százalékkal csökkent, ami elsősorban a munkaintenzív álláshelyek megszűnését, és a tőke-, illetve tudásintenzív munkahelyek megtartását jelentette. Az utóbbi adatokkal azt igyekeztünk hangsúlyozni, hogy a fejlett országokban az elmúlt harminc évben a válságot megelőzően is romlottak a munkaerőpiaci pozíciók, a vállalatok a deregulációs trendeket remekül kihasználva költséghatékonyabb régiókba telepítettek át hozzávetőlegesen húszmillió munkahelyet.^[4]

A munkaerőpiacok sokrétűségét figyelembe véve nehéz az egész világközösségre vonatkozó, érvényes állításokat megfogalmazni, ugyanakkor az országok döntő többségére igaz, hogy a pályakezdő-, valamint a tartós munkanélküliség kérdései jelentik a legnagyobb kihívásokat. A pályakezdő munkanélküliség

[2] ILO (2012): *World of Work Report 2012, Better Jobs for a Better Economy*. Elérhető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_179453.pdf. 19-21. (Letöltve: 2012.11.17.)

[3] Uo. 36-37.

[4] MGI (2012): *The world at work: Jobs, pay and skills for 3.5 billion people*. Elérhető: http://www.mckinsey.com/insights/mgi/research/labor_markets/the_world_at_work. 1-24. (Letöltve: 2012.11.17.)

egyébként is ijesztő adatait az Euró-övezet válsága, s annak a fejlett világ többi országára való tovagyűrűzése tovább rontotta, s amíg a „felnőtt” munkanélküliség adatainak vonatkozásában 2017 végére a helyzet normalizálódását, a válság előtti foglalkoztatási szintekhez való visszatérést reméljük, addig az ILO 2012 szeptemberi becslései alapján 2017-re a globális pályakezdő munkanélküliség 0,2 ponttal 12,7-ről, 12,9 százalékra fog növekedni. A pályakezdők munkaerőpiaci pozícióinak javulására csak két régióban: a fejlett világban, illetve Afrikában számít az ENSZ Munkaügyi Szervezete. Ugyanakkor az előbbi esetében a jelenlegi 17,5 százalékos munkanélküliség 15,5 százalékra való csökkenéséről van szó, ami meghaladja a 2017-re előre jelzett világátlagot. A statisztikai adatok ellenére az észak-afrikai helyzet érdemi javulásáról sem beszélhetünk, hiszen itt is a 27,5 százalékos ráták 26,7-re való várható csökkenésével lehet kalkulálni, amihez muszáj hozzátenni, hogy szomszédos Nyugat-Ázsiában is majdnem 30 százalékos pályakezdő munkanélküliséggel számolnak 2017 végére.^[5]

1. táblázat: A tartós (2011) és a pályakezdő (2012) munkanélküliség rátái egyes fejlett országokban (%)

Világ	n.a.	12,7
OECD/Fejlett országok	33,6	17,5
Amerikai Egyesült Államok	31,3	17,1
Japán	44,2	8,6
Ausztrália	18,9	11,7
EU-27	43,1	22,8
Németország	48,0	8,0
Ausztria	25,9	9,9
Csehország	41,6	19,3
Egyesült Királyság	33,4	20,4
Románia	41,9	23,0
Franciaország	41,3	25,7
Lengyelország	31,6	26,5
Szlovákia	63,9	28,4
Magyarország	49,1	29,0
Bulgária	56,2	29,7
Írország	59,4	34,5
Olaszország	51,9	35,1
Portugália	48,2	35,1
Spanyolország	43,2	54,2
Görögország	49,6	55,6

Forrás: ECOSTAT, ILO, US Department of Labor és OECD alapján saját szerkesztés

[5] ILO (2012): *Youth unemployment getting even worse*, (2012. 09.04.). Elérhető: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_188797/lang--en/index.htm (Letöltve: 2012.11.18.).

A globális tartós munkanélküliségről ugyan nem rendelkezünk pontos adatokkal, az ILO publikációi alapján tudni lehet, hogy amíg a fejlődő országokban mind az inaktivitás, mind a tartós munkanélküliség rátái csökkenő tendenciát mutatnak, a fejlettek csoportjában az országok több mint fele esetében 40 százaléknál is magasabb a tartós munkanélkülieknek az állástalanok teljes számához viszonyított aránya.^[6]

Az ILO és az OECD a G-20 országok munkaügyi miniszterei számára készített közös publikációban megjegyzi, hogy igen nagy a veszélye annak, hogy az egyes országokban kiemelkedő számban és a munkanélkülieken belül rendkívül nagy arányban lévő állástalanok strukturális munkanélkülivé válnak. A korábbi recessziók tanulsága az, hogy a válságok után az egyes részpiacok közül azért a munkaerőpiac stabilizálódik legutoljára, mert a strukturális munkanélkülieket a legnehezebb (szinte lehetetlen) újra visszavezetni a munka világába. A tartós munkanélküliség sajnos további negatív, szélesebb körű társadalmi következményekkel is jár, ezek közé tartozik a társadalmi egyenlőtlenségek növekedése, egyes csoportok leszakadása és elszegényedése, az egészségromlás és az iskolai szegregáció kockázatának növekedése.^[7]

McKinsey korábban idézett tanulmánya is megerősíti a fentieket, megállapítja, hogy a fejlett világban az alacsony képzettségű, korábban munkaintenzív tevékenységeket végző munkavállalók nagy valószínűséggel válnak tartós, illetve strukturális munkanélkülivé. Amíg az ezredforduló Amerikájában egy öt hétnél rövidebb ideig állástalanul élő ember kétszer nagyobb valószínűséggel talált állást mint egy több mint 27 hete munkanélküli, ez a különbség 2010-re háromszorosra növekedett. A képzettségi szintek nemcsak a munkanélküli rátákra, hanem a reáljövedelmekre és így közvetten a jövedelmi egyenlőtlenségek fokozódására is hatnak. Amíg 1960-ban az Egyesült Államokban egy minimum főiskolai végzettséggel rendelkező polgár 1,7-szer keresett többet, mint egy érettségivel nem rendelkező, addig ez a szorzó 2008-ra 2,8-ra növekedett.

Nem meglepő, azonban érdekes, hogy a nemcsak a diploma léte vagy annak hiánya befolyásolja a reáljövedelmeket a fejlett világban, hanem a választott tudományág, tudományterület is. Az ún. STEM (science, technology, engineering, math) végzettek, akiknek csoportját a reáltudományi, az informatikai, mérnöki, illetve matematikai alapképzettséggel rendelkezőknek lehetne leginkább fordítani, diszkontáltan, életpályára vetítve több mint félmillió dollárral keresnek többet, mint a nem STEM diplomások. Ugyanezek a különbségek nemcsak Észak-Amerikában, hanem Európában is mérhetőek. Franciaországban például a szoci-

[6] ILO (2012): *World of Work Report 2012, Better Jobs for a Better Economy*. Elérhető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_179453.pdf. 22. (Letöltve: 2012.11.18.)

[7] ILO-OECD (2012): *Short-term labour market outlook and key challenges in G20 countries*, May 2012. Elérhető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_180912.pdf. 5. (Letöltve: 2012.11.18.)

ológia vagy pszichológia szakon végzett diplomások munkanélküliségi rátája megegyezik az érettségivel nem rendelkező mezőgazdasági végzettségűekével, a kommunikáció szakokon végzetteké pedig meg is haladja azt. A valamilyen szakképzettséggel vagy diplomával rendelkezők közül legmagasabb a textilipari szakmunkások (27%) és legalacsonyabb az egészségügyi - mérnöki - reáltudományi területeken minimum főiskolát végzettek munkanélküliségi rátája (2-4-6%).^[8]

MIÉRT PROBLÉMA A MUNKANÉLKÜLISÉG?

A fenti ismét nem egy álkérdés, hanem alatta a munkanélküliség mögött meghúzódó emberi tragédiák és súlyos közgazdasági problémák lényegét értjük. Mindezek alapján helyesebb lenne úgy feltenni a kérdést, hogy miért ekkora probléma a napjainkban mért munkanélküliség szintje és összetétele a világ és azon belül a hazánkat is integráló fejlett országok csoportja számára? A választ a bevezető gondolatok között már röviden előre jeleztük. A munkanélküliség és adósságállomány jellemzően eltérő gazdaságpolitikai válaszokat igénylő problémák, és azt kell látnunk, hogy jelenleg politikai beállítottságtól függetlenül vagy afőlé helyezkedve sincs konszenzus azzal kapcsolatban, hogy melyik fenyeget nagyobb katasztrófával.

A szupranacionális koordináció szintjén az ILO, az UNCTAD és az OECD a munkanélküliség primátusa, így annak azonnali kezelése mellett foglalnak állást, míg az IMF a legfrissebb novemberi, a G-20 országok pénzügyminiszterei és jegybankelnökei számára írt publikációjában továbbra is amellet érvel, hogy a fejlett országokban a fiskális konszolidációt fenn kell tartani, kivéve, ha egy gazdaság teljesítménye annyira leromlik, hogy - a költségekhez képest mértén - azon enyhíteni kelljen. (Az anyag az alacsony adósságterű országoknak megengedi a fiskális expanziót.) A húsz oldalas dokumentum egyetlen bekezdésben tér ki a munkanélküliség kérdésére, amelyben azt írja, hogy „a fejlett országokban a pénzügyi válság és a tartós gazdasági hanyatlás hatása a beruházásokra, a munkaerő-kínálatra, az emberi tőkére és a technológiai folyamatokra nagyobb lehet a korábban vártnál. A tartós munkanélküliek elveszítik szaktudásukat és kapcsolatukat a munkaerőpiaccal. Mivel a fejlett országokban lassú növekedés várható, esetleg a hanyatlás kockázatával is számolni kell, a fejlődő és feltörekvő országok számára előbbiek nagy kihívásokat jelentő környezetet teremtenek. A feltörekvő európai országok a legsérülékenyebbek és érzékenyebbek a fejlett országokból érkező spillover hatásokra, mivel gazdaságpolitikai mozgásterük erősen korlátozott.”^[9]

[8] MGI (2012): *The world at work: Jobs, pay and skills for 3.5 billion people*. Elérhető: http://www.mckinsey.com/insights/mgi/research/labor_markets/the_world_at_work. 27-48. (Letöltve: 2012.11.18.)

[9] IMF (2012): *Global Prospects and Policy Challenges* (04.11.2012.). Elérhető: <http://www.imf.org/external/np/g20/pdf/110512.pdf>. 10-11. (Letöltve: 2012.11.20.)

Christine Lagarde vezérigazgató az IMF idei éves ülésén Tokióban, az egy évvel ezelőtti retorikájához képest finomítva ugyan, de megerősítette a szervezet növekedés – azaz fiskális visszafogottság primátusa – melletti elkötelezettségét. Egy évvel ezelőtti, szintén tokiói interjúban Madame Lagarde egy Euró-övezeten belüli megszorító csomag sikerességével kapcsolatos szkeptikus kérdésre egyértelműen azt válaszolta, hogy „a valutaövezeten belül a megszorítások alkalmazása közös érdek és egyfajta közteherviselés. A gazdasági stabilitás és fegyelem közös érdek, és a közteherviselés alapelve miatt szükséges minden tagállamnak a szabályokhoz tartania magát, ha pedig mégis úgy esik, hogy a szabályokat valaki megszegte, akkor minél hamarabb szükséges intézkedéseket hozni a kiinduló állapothoz való mielőbbi visszatérés érdekében”.^[10] Az IMF vezér idei beszédét három pontra, a válságból való kilábalásra, a pénzügyi szektor reformjára, illetve a növekedésre építette. A különbség annyiban áll, hogy a növekedést az inkluzív jelzővel látta el, és hozzátette, hogy a növekedésnek az egyenlőtlenségek csökkentéséhez is hozzá kell járulnia, nem szabad, hogy az a megzabolázatlan globalizáció mellékterméke legyen. A hatékonyság továbbra is fő célkitűzés marad, azonban Lagarde szerint mindez a gyengék és kiszolgáltatottak védelmével, méltányos közteherviseléssel is együtt kell, hogy járjon.^[11]

Az IMF álláspontjának változatlansága, ugyanakkor a látókör szélesedése és a kommunikáció finomodása nem váratlan. Ennél sokkal érdekesebb a Világbank hozzáállása, amely egyértelműen a munkahelyteremtés szükségessége mellett teszi le a voksát. Mindez rendkívül szokatlan a Nemzetközi Valutaalap „testvér-intézményétől”, melynél a tagság előfeltétele előzetes IMF-tagság.^[12] Szükséges ugyanakkor hozzátennünk, hogy mindkét szervezet vezetésében a közelmúltban történt vezetőváltás: Christine Lagarde 2011 júliusától tölti be az IMF hirtelen megüresedett vezérigazgatói posztját, a dél-koreai születésű (természetesen amerikai állampolgár) orvos-antropológus Jim Yong Kim pedig 2012 júliusa óta a Világbank csoport elnöke, amit előtte a republikánus Robert Zoellick vezetett.

A Világbank legfrissebb világgazdasági fejlődést elemző jelentése, a World Development Report 2013 a „Jobs”, azaz a „Munkahelyek” alcímet viseli, amiből a megszorítások vs. munkahelyteremtés vitában a szervezet állásfoglalása is kiderül nagyjából. A négyszáz oldalnál is hosszabb dokumentumban azt a kérdést teszik fel, hogy a konvencionális bölcsesség, tehát a növekedésnek az életszínvonalak növekedésének és a társadalmi kohézióknak az előfeltételeként való kezelése megállja-e a helyét. A szerzők azt hangsúlyozzák, hogy ha a gazdaságpolitika kizárólag a növekedésre koncentrál, akkor az az életszínvonalban, a termelékeny-

[10] IMF (2011): *Transcript of a Press Briefing with Christine Lagarde (12.11.2011.)*. Elérhető: <http://www.imf.org/external/np/tr/2011/tr11211.htm> (Letöltve: 2012.11.20.).

[11] Lagarde, Christine (2012): *Annual Meetings Speech: The Road Ahead - A Changing Global Economy, A Changing IMF*, (12.10.2012.). Elérhető: <http://www.imf.org/external/np/speeches/2012/101212a.htm> (Letöltve: 2012.11.20.).

[12] Szentés Tamás (2004): A II. világháború után létrehozott nemzetközi gazdasági rend fő vonásai és alapintézményei. In: Blahó András (szerk.): *Világgazdaságtan* Aula, Budapest. 172.

ségben és a társadalmi kohézió területén eltérő hatásokat, eredményeket válthat ki. (A nem megfelelően menedzselte növekedés egyenlőtlenségeket gerjesztő hatását egyébiránt az IMF is elismeri.) A Világbank ugyanakkor továbbmegy, és azt fejt ki, hogy ha a fenti három terület, tehát az életszínvonalak emelésének, a termelékenység növelésének és a társadalmi egység megteremtésének egyidejű megvalósítása a cél, akkor az ehhez rendelt eszközrendszer a foglalkoztatás-teremtés, a kiegyensúlyozott munkaerőpiac (és az azt szolgáló oktatási-képzési rendszerek). A jól szabályozott és egészségesen működő munkaerőpiacok – a fenti áttétek révén – a növekedés előfeltételei és letéteményesei.^[13]

Az ILO ennél is továbbmegy, és amellett foglal állást, hogy a kormányok a 21. században tulajdonképpen nincsenek is döntési helyzetben, hanem kényszerpályán mozognak. Egy ötvenhat országból álló minta alapján – amiben Magyarország is szerepelt – összefüggéseket kerestek az egyes gazdasági, illetve társadalmi teljesítménymérőknek és folyamatoknak a társadalmi stabilitásra gyakorolt hatása között, és arra a következtetésre jutottak, hogy a munkanélküliségi ráta növekedése hat leginkább a társadalmi elégedetlenségre, effektív zavargásokra. (A korrelációs együttható magasabb, mint 0,8.) Második helyen (kb. 0,65) a háztartások rendelkezésre álló jövedelmének csökkenése áll, a GDP csökkenése azonban szinte egyáltalán nem foglalkoztatja a választópolgárt, a társadalmi zavargások bekövetkezése és a bruttó hazai termék csökkenése közötti korrelációs együttható alacsonyabb, mint 0,1. Az ILO – ezek alapján – tavaly óta méri a társadalmi stabilitásban bekövetkezett változásokat és azt hangsúlyozza, hogy bizonyos világrégiókban, leginkább a Szahara alatti Afrikában, Észak-Afrikában és Nyugat-Ázsiában, a fejlett országokban, valamint Közép- és Dél-Kelet-Európában a gazdaságpolitikai tervezőknek nagyon óvatosnak kell lenniük, mert a munkahelyek megszűnésével vagy jövedelem csökkenéssel járó megszorító intézkedések intenzív társadalmi elutasításba ütközhetnek. E fenti négy területen számítanak az ILO elemzői 2012-ben a feszültségek növekedésére és azoknak zavargások formájában való rendszeres megnyilvánulására.^[14]

A kormányellenes megmozdulásoknak a további legvalószínűbb okait, indítékait is felsorolják, ezek rendre:

- az egyenlőtlenség és az igazságtalanság (a diszparitások és a társadalmi kirekesztettség) érzékelése,
- a fiskális konszolidáció és a költségvetési lefaragások alkalmazása,
- az emelkedő élelmiszerárak,
- a társadalmi zavargásokra való reakcióban az állam keménykezűsége,

[13] The World Bank (2012): *World Development Report 2013: Jobs*. Elérhető: <http://siteresources.worldbank.org/EXTNWDR2013/Resources/8258024-1320950747192/8260293-1322665883147/Overview.pdf>.

[14] ILO (2012): *World of Work Report 2012: Better jobs for a better economy*. Elérhető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_179453.pdf. 19–20. (Letöltve: 2012.11.21.)

- a magasan képzett, fiatal, ugyanakkor a munkaerőpiaci lehetőségeket negatívan megítélő, elégedetlen népesség társadalmon belüli nagy aránya,
- valamint a tömegtájékoztató intenzitása és a közösségi portálok használatának elterjedtsége.^[15]

A fentiek alapján az ILO a felsorolt világrégiókban további zavargásokra számít, amik esetleg kompromisszumokra, de legalább is a munkahelyteremtés prioritásként való kezelésére ösztönzik a kormányokat.

Az ILO előrejelzései – sajnos – elég pontosnak bizonyultak, november közepén Európa számos országában zajlottak összehangolt tüntetések a megszorító intézkedésekkel és a munkanélküliség növekedésével kapcsolatos ellenérzések kifejezésére. Portugáliában, Görögországban és Olaszországban ezek erőszakos cselekményekkel is jártak, míg Spanyolországban és Franciaországban békés sztrájkokról, Belgiumban és Németországban pedig inkább szolidaritást kifejező tüntetésekről beszélhetünk.^[16]

Egy korábbi szeptemberi cikkében az amerikai The Liberty Bullhorn portál összegyűjtötte az állami hírügynökségek európai zavargásokról kiadott közleményeit, amiben Magyarországról azt írják, hogy a kormány „görög okokból” halogatja a megszorító intézkedéseket. A szerzők általános vélekedése az, hogy a kormányok előbb-utóbb bevezetik a megszorító csomagokat, de Görögországhoz hasonlóan meghosszabbított ütemezésben, mert az egyébként valóban szükséges intézkedéseket a társadalmak egész egyszerűen már nem tolerálnák.^[17]

Különösen Európa számára érdekes még az OECD álláspontja a munkanélküliség kezelésének ügyében.^[18] A többi, kiemelkedő nemzetközi szervezethez hasonlóan az OECD a romló gazdasági teljesítményekről szóló frissen publikált jelentésével párhuzamosan a munkahelyteremtés szükségessége mellett teszi le a voksát: „Azon országok számára, amelyek megengedhetik maguknak szükségyszerű a kereslet ösztönzés és munkahely teremtés céljából további fiskális és monetáris eszközök alkalmazása és azok koordinációja”. Ennél fontosabb az, amit a dokumentum azoknak az országoknak javasol, melyeknek fizetőképessége már megkérdőjeleződött. „Még azokban az országokban is, ahol

[15] ILO (2011): *World of Work Report 2011: Making markets work for jobs*. Elérhető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_166021.pdf. 16-17. (Letöltve: 2012.11.21.)

[16] Wilkinson, Peter (CNN): *Clashes as austerity anger drives Europe strikes*, (15.11.2012.). Elérhető: <http://edition.cnn.com/2012/11/14/business/europe-strikes/index.html> (Letöltve: 2012.11.21.).

[17] The Liberty Bullhorn (2012): *Austerity-Driven Social Unrest Spreading through Europe*, (18.09.2012.). Elérhető: <http://libertybullhorn.com/2012/09/18/austerity-driven-social-unrest/> (Letöltve: 2012.11.21.).

[18] Az OECD jogelődje az 1947-ben létrehozott, a Marshall Terv keretében Európában elosztásra váró amerikai támogatási összegek koordináló intézménye, az Organisation for European Economic Cooperation (OEEC) volt, melyhez a szervezet sikerét látva 1960-ban Kanada is csatlakozott. Jelenlegi elnevezésével 1961 óta működik. Elérhető: <http://www.oecd.org/about/history/> (Letöltve: 2012.11.25.).

ennek komoly fiskális akadálya van, a kormányoknak bölcsebben kellene a munkaerőpiaci eszközeiket megtervezniük, támogatásaikat pedig úgy kellene nyújtaniuk, hogy azok maximális haszonnal járjanak. A foglalkoztatási támogatást például olyan munkaadóknak kellene nyújtani, akik a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportok munka világába történő visszakapcsolódását teszik lehetővé, és kerülni kellene azon állások támogatását, amelyeket egyébként is létrehozta volna. Az Európai Szociális Alap (ESZA) prioritásainak élén is a munkahelyteremtés kellene, hogy legyen, a támogatást például közfinanszírozású munkatapasztalati programokra kellene fordítani.^[19]

Ez egyébként a jelenlegi (2007–2013) programozási ciklusban így is történik, az ESZA az EU költségvetéséből 76 milliárd Euróval részesül (kb. 10%), és hat prioritási területen keresztül foglalkoztatás-ösztönző projekteket finanszíroz.^[20] Más kérdés, hogy a jelzett összeg konkrétan hány állást eredményez majd. A magyar ESZA-finanszírozási stratégia szerint növelni kell a foglalkoztatási arányt és a munkaerőpiaci részvétel arányát a folyamatos gazdasági növekedés támogatása érdekében. Ugyanakkor csökkenteni kell a regionális különbségeket a foglalkoztatás terén, javítani kell a hátrányos helyzetű személyek munkaerőpiaci helyzetét, modernizálni kell az oktatási és szakképzési rendszert, hogy a vállalkozások rendelkezésére álljon a szükséges számú szakember, valamint növelni kell a közigazgatás teljesítményét.^[21]

Végül – a nemzetközi szervezetek foglalkoztatás-növelés, illetve fiskális szigor kérdésköréhez való hozzáállását lezárandó – meg kell jegyezni, hogy 2012. október 30-án a Német Szövetségi Kancellár, Angela Merkel, valamint az ILO, az OECD, az IMF, a Világbank és a WTO vezetői közös nyilatkozatot tettek, melyben az alábbi öt területen kötelezték magukat további együttműködésre:

1. Az innováció ösztönzése, az oktatási rendszerek javítása, a verseny megerősítése, az egészségügyi rendszerek-, valamint a munkaerőpiac reformja minden ország számára fő kezelésre váró területek maradnak. Megfelelően alkalmazott makropolitikai eszközöktől a fiskális konszolidációt támogató gazdasági és foglalkoztatás növekedést várnak. Jóváhagyással szólnak arról, hogy az Euró-övezet országai a külső versenyképességük javítására, valamint a költségvetési egyensúly megeremtésére koncentrálnak. Ezek alapján a befektetői bizalom növekedésére számítanak. Elismerik ugyanakkor, hogy a pályakezdő munkanélküliek generációjának védelme érdekében strukturális reformok szükségesek.

[19] Gurría, Angel (2012): *Jobs for Europe: The Employment Policy Conference*, (06.09.2012.). Elérhető: <http://www.oecd.org/about/secretary-general/jobsforeuropetheemploymentpolicyconference.htm> (Letöltve: 2012.11.22.).

[20] *Európai Szociális Alap: Új és jobb munkahelyek*. Elérhető: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=hu&catId=325> (Letöltve: 2012.11.25.).

[21] *Az Európai Szociális Alap Magyarországon, 2007-2013*. Elérhető: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=384&langId=hu> (Letöltve: 2012.11.25.).

2. Megállapítják, hogy a józan makro-politikáknak a foglalkoztatás növelésével kell együtt járniuk. Ez utóbbinak megteremtésében az ILO dokumentuma-ira támaszkodnak, a pályakezdő munkanélküliség csökkentését elsődleges prioritásként kezelik.
3. A WTO javaslatára a nemzetközi kereskedelem szabályozásának multilaterális módja mellett foglalnak állást.
4. Elkötelezik magukat a klímaváltozás lassítása, és különösen az alacsony szén-dioxid kibocsátással járó iparágak;
5. valamint a világ élelmiszer biztonságának támogatása mellett.^[22]

A közös nyilatkozat tehát két pontban is kitér a foglalkoztatási lehetőségek bővítésének szükségességére, azonban azok az ENSZ Nemzetközi Munkaügyi Szervezete által kiadott publikációk, melyekre a második pontban konkrétan hivatkoznak (Decent Work Agenda és Global Jobs Pact) irányelveknek és nem megoldási javaslatoknak tekinthetők. Az érintett szupranacionális intézmények témával kapcsolatos, aktuális írásait áttekintve az a kép alakul ki, hogy a problémát minden érintett szereplő átlátja, de a megoldásához más módszereket, eszköz-rendszereket alkalmazna.

Az IMF Stratégiai, Politikai és Felülvizsgálati Főosztályának vezetőjével 2012. november 21-én készült interjúban, amelyben – egyéb területek mellett – a munkanélküliség kezeléséről is kérdezték, Siddharth Tiwari egyértelműen azt felelte, hogy a tartós növekedés megléte a munkahelyteremtés előfeltétele. Ugyanakkor azt is hozzátette, hogy az IMF munkacsoportot hozott létre azzal a megbízással, hogy az kidolgozza az intézmény – az egyensúly és növekedés, illetve a munkahelyteremtés céljaihoz rendelendő eszközökkel kapcsolatos – saját, belső állásfoglalását.^[23] Fentiek alapján úgy tűnik, hogy nemcsak a nemzetközi szervezetek között, hanem az egyes intézményeken belül sincs teljes konszenzus az alkalmazandó eszközrendszereket illetően.

A VÁLLALATOK ÉS A MUNKAHELYTEREMTÉS

Ahogy azt a bevezető gondolatokban is megjegyeztük, a jelenlegi válság és a korábbi recessziók között az az egyik leglényegesebb különbség, hogy amíg a korábbi visszaesések után – szinte közvetlenül – a vállalatok új beruházásokba, projektekbe kezdtek, ami a foglalkoztatás növekedésével is automatikusan

[22] *Joint press release by German Federal Chancellor, ILO, OECD, WTO, IMF and World Bank.* Elérhető: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/media-centre/press-releases/WCMS_192481/lang-en/index.htm (Letöltve: 2012.11.25.).

[23] *IMF's Focus Is on Securing Recovery, Anchoring Future.* Elérhető: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2012/INT112112A.htm> (Letöltve: 2012.11. 25.).

együtt járt, a 2008-ban kezdődött folyamat óta a cégek kivárára játszanak, így a nyereségek nagy része nem kerül visszaforgatásra.

Az UNCTAD 2011-es World Investment Report-ja, ami 1991 óta éves rendszerességgel tartalmazza a közvetlen külföldi tőkeáramlások globális trendjeit, a „Nemzetközi termelés és fejlesztés nem részvényformájú befektetésből keletkezett módjai” alcímet viseli. A dokumentum arról számol be, hogy amíg 2010-ben a „hagyományos” belépési módok összesen 1240 milliárd dollárnyi globális tőkebeáramlást eredményeztek, addig az alcímnek megfelelően megjelent ez a középutas megoldásnak is nevezett módszer, ami tulajdonképpen a vállalat szempontjából a tőkeberuházás és a beszerzés között mozog.

Lényege az, hogy a társaságok nem hoznak létre saját beruházásokat, de megengedik, hogy a befogadó országban a finanszírozók éljenek a technológiájukkal, használják márkajelüket, marketing csatornáikat stb. A cégek így – egyfajta biztonsági tartományban mozogva – forrásaikat megkímélve juthatnak jelentős profitokhoz. A 2010-es évben ezzel a módszerrel kétezer milliárd dollárnyi árbevétel keletkezett a társaságoknál, amiből a feldolgozóipari és szolgáltatásokra vonatkozó tevékenység kihelyezési ügyletek együttesen kb. 1100-1300 milliárd dollárt tettek ki, a franchise-, licenc- és menedzsment-szerződés ügyletek rendre 330-350, 340-360 és 100 milliárd dolláros nagyságrendet képviseltek. (A hotelek – főként Ázsiában – általában menedzsment-szerződéses ügyletek révén jönnek létre, a Marriott szállodalánc pl. világszerte csak így fejleszt.^[24]) A 2000 milliárd dolláros összeg fontosságát érzékeltetendő, érdemes megjegyezni, hogy ugyanebben az évben a transznacionális vállalatok külföldi telephelyei összesen 6000 milliárd dollárnyi export forgalmat bonyolítottak.

Mindez rendkívül jó hír a munkaerőpiacok szempontjából. Ez a fajta korlátozott pénzügyi kockázatokkal járó terjeszkedési lehetőség a vállalatokat bátrabbá teszi, így ha közvetetten is, 18-20 millió embernek teremtettek munkahelyet a 2010-es esztendőben, miközben ugyanebben az évben transznacionális vállalatok külföldi telephelyein további 68 millió fő állt foglalkoztatásban. Bár az UNCTAD sem rendelkezik pontos adatokkal, de kiemeli, hogy a nem részvényformájú belépési módok révén pl. négyszázezer mozambiki gazda is csatlakozni tudott a világ agrártermelési és -kiviteli folyamataihoz.^[25]

A WIR 2012 statisztikái is alátámasztják az egy évvel korábbi publikációt. 2011-ben a beruházások értéke 1524 milliárd dollárra emelkedett, ugyanakkor az UNCTAD számításai szerint még mindig hatalmas tartalékok vannak a rendszerben, nagyjából 500 milliárd dollárral, tehát a beáramlások egyharmadával egyenlő az az összeg, amit a vállalatok visszatartott profit formájában nem konvertálnak új beruházásokká. A nem részvényformájú befektetések értéke

[24] *Owner and Franchisee Qualifications*. Elérhető: <http://www.marriott.com/hotel-development/owner-franchise-opportunities.mi> (Letöltve: 2012.11.26.).

[25] UNCTAD (2011): *World Investment Report 2011 (WIR 2011)*. Elérhető: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>. 1-49. (Letöltve: 2012.11.26.)

is növekvő, az UNCTAD által megkérdezett vállalatvezetők egyharmada válaszolta azt, hogy 2014-ben ez egy nagyon fontos belépési mód lesz, míg 2012-re vonatkoztatva csak a menedzserek egynegyede gondolta így.^[26]

A nemzetközi nagyvállalatok tehát rendelkeznek még beruházási és munkahelyteremtési kapacitásokkal, nem véletlen tehát, hogy az idézett dokumentumok és az azokat kibocsátó nemzetközi szervezetek többsége – elsősorban az ILO, az UNCTAD és az OECD – a kormányokat adórendszereiknek olyan módosítására ösztönzi, melynek révén a profit-visszaforgató és foglalkoztatás-növelő társaságok kedvezményekben részesülnek.

Ezekre az ún. harmadik generációs tőkebeáramlás ösztönző eszközökre igen nagy szükség van napjainkban, ugyanis a 21. században a vállalatok fele „piac-kereső”, azaz valamilyen piaccal kapcsolatos tényező az, amely a külföldi telephely létrehozását motiválja.^[27]

2. táblázat: Transznacionális vállalatok legfontosabb telephely választási motivációi szektoronként

Primer szektor	Feldolgozóipar	Szolgáltatások
1. Nemzetközi/regionális piacokhoz való hozzáférés lehetősége	1. Piac növekedési üteme	1. Piac mérete
2. Természeti erőforrásokhoz való hozzáférés lehetősége	2. Piac mérete	2. Piac növekedési üteme
3. Kormányzati hatékonyság	3. Nemzetközi/regionális piacokhoz való hozzáférés lehetősége	3. Nemzetközi/regionális piacokhoz való hozzáférés lehetősége
4. Szakképzett, munkatapasztalattal rendelkező munkaerő rendelkezésre állása	4. Olcsó munkaerő rendelkezésre állása	4. Szakképzett, munkatapasztalattal rendelkező munkaerő rendelkezésre állása

Forrás: UNCTAD (2008): WIPS 11.

Fentiek rávilágítanak arra, hogy a kis országok számára rendkívül fontos egy regionális integrációhoz való csatlakozás, illetve a már létrejött integrációban való megmaradás, mivel az mind a piaci méretet, illetve a hozzáférést, így a tőkebefogadó képességet is kedvezően befolyásolja. A piac növekedési üteme ennél sokkal nagyobb kihívás, amit a már idézett WIR 2012 is megerősít. A témát érintő legfrissebb UNCTAD dokumentum szerint a transznacionális vállalatokat négy fő tényező motiválja egy új telephely létrehozásakor, melyek rendre:

[26] UNCTAD (2012): *World Investment Report 2012 (WIR 2012)*. Elérhető: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf>. 1-17. (Letöltve: 2012.11.26.)

[27] UNCTAD (2008): *World Investment Prospects Survey (2008-2010)*. 49. Elérhető: http://unctad.org/en/Docs/wips2008_en.pdf. 49. (Letöltve: 2012.11.28)

1. A piaci vonzerő
2. Az olcsó és szakképzett munkaerő
3. Természeti erőforrások
4. Ösztönző infrastruktúra

Meg kell jegyezni, hogy a 2008-as publikációval szemben ez utóbbi nem alkalmaz szektorális bontást a telepítési motivációk rangsorolásánál. Az első helyen szereplő piaci vonzerőt pedig három további tényezőre és az azokhoz kapcsolódó mérőszámokra osztja, amelyek:

1. Piac mérete (Ország GDP-je vásárlóerő-paritáson mérve)
2. Költekezési lehetőségek (Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson mérve)
3. Piac növekedési potenciálja (Reál GDP növekedési rátája).^[28]

Fentiekből az is kirajzolódik, hogy amíg a választópolgárt szinte egyáltalán nem befolyásolja az aggregát GDP vagy annak növekedési rátája, addig a vállalatok leginkább ezt figyelik, amikor befektetési döntéseiket mérlegelik.

A GDP változására vonatkozó legfrissebb adatokkal az OECD rendelkezik, a november 27-én megjelent jelentésükben tagállamaikban 2013-ban 1,4, 2014-ben pedig 2,3 százalékos növekedést várnak. Az Egyesült Államokban ezek az adatok 2,0 és 2,8 százaléknak felelhetnek meg, de csak abban az esetben, ha az ország eltekint a fiskális korrekciótól. Az Euró-övezetre vonatkoztatva jövőre 0,1, 2014-re pedig 1,3 százalékos növekedést várnak. A magyar gazdaság felméréseik szerint 2012-ben 1,6 százalékkal esett vissza, 2013-ra szintén egy 0,1 százalékos csökkenést várnak, mielőtt 2014-ben egy 1,2 %-os növekménnyel elkezdünk majd kilábalni a recesszióból. Európa nyilvánvalóan rendkívül nehéz helyzetben van, miközben a nagypiacú országok: Oroszország, Brazília, India és Kína rendre három-négy-hat-nyolc százaléknál is magasabb növekedési ütemeket produkálnak.^[29]

Miközben a fejlett világra, azon belül pedig a bennünket leginkább érintő Európára vonatkozó gazdasági kilátások a következő egy-két év vonatkozásában semmi esetre sem nevezhetők örömtelinek, a vállalati vezetők gazdasági környezetet érintő percepciója eltérhet a makroökonómiai indikátorok által jelzett valóságtól, ugyanakkor az is kétségtelen, hogy a cégek döntéseiknél figyelembe veszik a vonatkozó publikációkat.

A McKinsey háromhavi gyakorisággal készíti a legnagyobb vállalatok vezetőinek megkérdezésével – hozzávetőlegesen egy kétezres mintára építve – „hangulati jelentéseket”, amelyekből a legfrissebb verzió 2012 októberében jelent meg.

[28] UNCTAD (2012): *World Investment Report 2012 (WIR 2012)*. Elérhető: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf>. 64. (Letöltve: 2012.11.28.)

[29] *OECD Economic Outlook, November 2012*. Elérhető: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oece/economics/oece-economic-outlook-volume-2012-issue-2_eco_outlook-v2012-2-en. 1–195. (Letöltve: 2012.11.28.)

A szerzők azért várták maguk is az eredményeket, mert az előző – 2012 júliusi – anyag az elmúlt három év leglehangolóbb képét festette a világgazdaság folyamatairól. A jelenlegi kiadás érdekessége az, hogy miközben a tradicionális fejlett régiók teljesítménye stagnáló vagy romló, a vállalatvezetők úgy ítélik meg, hogy mind az Euró-övezetben, mind Észak-Amerikában jobb a három hónappal korábbinál a gazdasági környezet. A kedvezően megítélők aránya előbbi térségben 8, utóbbiban 20 százalékponttal növekedett, ugyanakkor pl. India esetében ez az optimizmus-növekmény a 30 pontot is elérte. Arra a kérdésre, hogy mi az elkövetkezendő egy esztendőben a GDP növekedése útjában álló legfontosabb akadály, az egyes országok piacainak és világpiac egészére vonatkoztatva is az alacsony fogyasztási keresletet nevezték meg a válaszadók. Implicite tehát a cégvezetők is elismerik, hogy kormányzati költségek és beruházások hiányában, az export mellett a fogyasztási kereslet képes növekményt indukálni. Mindez érv lehet a munkahelyteremtési eszközök bővítése mellett.

Ugyanakkor azt a kérdést is feltették a mintában szereplőknek, hogy számítanak-e valamilyen növekedést negatívan befolyásoló aszimmetrikus sokkra a világgazdaságban. A válaszadók 61 százaléka szerint Észak-Afrikában és a Közel-Keleten geopolitikai veszélyekkel lehet kalkulálni, második és harmadik helyen az olaj-, valamint élelmiszerárak emelkedésétől tartanak legtöbben. Negyedik és ötödik helyen Kína várható lassuló teljesítményét, illetve a kormányváltásokból fakadó gazdaságpolitikai attitűdváltozást nevezték meg, mint lehetséges negatív körülményt. Végül pedig a cégvezetők egyötöde fél a szigorú amerikai fiskális politikától (az Egyesült Államokban 671 milliárd dolláros megszorító csomaggal készülnek 2013 januárjától^[30]) és a növekvő adóterhektől, valamint attól, hogy egy vagy több ország elhagyja az Euró-övezetet. A cégvezetők öt százaléka az egységes európai valuta megszűnésétől is tart.^[31]

HITELMINŐSÍTŐK ÉS KORMÁNYZATI REAKCIÓK

Ami a kormányok válságreakcióját illeti, nemcsak a szavazópolgárok tolerancia-küszöbe, a vállalatok elvárásai, hanem a hitelminősítő cégek véleményformálása is erőteljes korlátok közé szorítja a gazdaságpolitikai mozgásteret. A hitelminősítő elvileg a befektetések hitelkockázatának becslését végző független piaci szereplők. A három leghíresebb a Standard & Poor's, a Fitch és a Moody's, de összehasonlításként a japán JCR és a kínai Dagong értékelését is érdemes

[30] Cliff, Fiscal: *Senate Democrats Divided Over Cuts To Benefit Programs*, (28.11.2012.). Elérhető: http://www.huffingtonpost.com/2012/11/28/fiscal-cliff-_n_2203616.html (Letöltve: 2012.11.29.).

[31] *Economic Conditions Snapshot, September 2012: McKinsey Global Survey results*, (October 2012). Elérhető: https://www.mckinseyquarterly.com/Economic_Studies/Productivity_Performance/Economic_Conditions_Snapshot_September_2012_McKinsey_Global_Survey_results_3021 (Letöltve: 2012.11.29.).

követni. Az azzal kapcsolatos szakmai vita, hogy ezek a cégek befolyásolják-e a piaci várakozásokat, vagy a teljesítmények utólagos minősítésére és a várakozások előjelének meghatározására szorítkoznak, túlmegy ennek az írásnak a keretein, az azonban tény, hogy az általuk közöltek irányadóak a befektetők számára, így az országok hitelképességéről alkotott kép megőrzéséhez mindenképp hozzájárulnak a jó minősítések.

A témával kapcsolatos aktualitás Franciaország Moody's általi Aaa kategóriából Aa1-re történő novemberi leminősítése, amit a S&P már 2012 januárjában megtett. Franciaország leértékelése mellett Németország, Luxemburg és Hollandia Aaa kategóriáját fenntartották, de jelezték, hogy mindhárom országgal kapcsolatban negatívak a várakozásaik. Témánk szempontjából nem is a döntés ténye, sokkal inkább a mögötte álló magyarázat a fontos, amelyben azt írják, hogy Franciaország hosszú távú gazdasági kilátásai számos strukturális kihívás, ezen belül a versenyképesség folyamatos romlása, valamint a rugalmatlan munkaerő-, áru-, és szolgáltatáspiari szabályozásai következtében negatívak. Kiemelik a kereslet rövid- és hosszú távú várható visszaesését, valamint azt, hogy Franciaország saját romló fiskális teljesítménye, lassuló gazdasága és a finanszírozás terhe miatt kevésbé lesz ellenálló az Euró-övezetből érkező sokkokkal szemben. Hozzáteszik, hogy Franciaország kereskedelmi kapcsolatai és banki befektetései révén erős szálakkal kötődik az instabil Kelet-Európához, így az onnan jövő pénzügyi fertőzések árthatnak az ország hitelképességének, miközben a francia jegybank nem finanszírozza a fentiekből származó esetleges eladósodást.^[32]

Franciaország esete nemcsak kiragadott aktualitás, a Standard&Poor's 2011-ben 45 ország hitelképességét minősítette le, szemben 2010-zel, amikor ez 34 országgal fordult elő. 2012 első néhány hetében a S&P további tíz országot értékelt le. A 2012 januári változás az Euró-övezet 17 országából tízet érintett, Belgiumot, Írországot, Görögországot pedig már 2011-ben leminősítették. Ugyanekkor a világ tizenhat országa vagy szervezete rendelkezett csak AAA minősítéssel, érdekes módon az Euró-övezet is közéjük tartozott, pedig csak négy országa (Finnország, Hollandia, Luxemburg és Németország) rendelkezett a S&P AAA minősítésével.^[33]

A Fitch 2012 májusában A+-ra minősítette le Japán hitelképességét, amivel a másik két nagy intézménynél kedvezőtlenebb képet festett az ország gazdaságáról. A Fitch további leminősítést helyezett kilátásba Japán óriási GDP arányos államadósága, illetve az azzal kapcsolatos nem elégséges fiskális szigor miatt. Ugyanebben az időszakban a Moody's Aa3-as, a S&P pedig AA- értékelést adott.^[34]

[32] Moody's (2012): *Rating Action: Moody's downgrades France's government bond rating to Aa1 from Aaa, maintains negative outlook*, *Global Credit Research* - 19 Nov 2012. Elérhető: http://www.moodys.com/research/Moodys-downgrades-Frances-government-bond-rating-to-Aa1-from-Aaa-PR_260071 (Letöltve: 2012.11.29.).

[33] Ups in Downgrades: *S&P accelerates negative credit ratings changes in 2012*. Elérhető: <http://www.factset.com/insight/2012/2/sp-downgrades-2012> (Letöltve: 2012.10.18.).

[34] FOX Business: *Fitch Cuts Japan's Credit Rating*. Elérhető: <http://www.foxbusiness.com/markets/2012/05/22/fitch-cuts-japan-credit-rating/> (Letöltve: 2012.10.18.).

Bár 2012 júniusában a befektetési szempontból legkevésbé kockázatos tíz ország közül nyolc európai volt a Moody's a kilencedik és tízedik helyen álló Hollandia és Németország kilátásait negatívra változtatta. Franciaországot és az Egyesült Királyságot már korábban negatívra módosították. Szeptember elején az intézet az EU Aaa minősítésével kapcsolatban a kontinens adósságválságára hivatkozva a stabil besorolás helyett negatívra helyezte kilátásba.^[35] (Hazánk jelenlegi értékelése a Moody's szerint Ba1 negatív, a Fitch és a S&P alapján pedig BB+ negatív.)^[36]

A hitelminősítők „szociális érzékenysége” tehát alacsony, a munkahelyteremtő, növekedés-ösztönző fiskálistervezés; illetve a lefaragásokat és kiadás-csökkentést szorgalmazó költségvetési politika skáláján az utóbbi pólust képviselik, ami érthető, szerepük a befektetők hitelkockázatainak minimalizálása, nem az elemzett országok társadalmi integritásának védelme.

ÖSSZEGZÉS

A fentiekkel a célunk annak a „harapófogónak” az érzékeltetése volt, amely a gazdaságpolitikák formálóit 2012 végén szorongatja. Minden kormány – újrávalasztás szempontjából is lényeges – prioritása a foglalkoztatás növelése, amihez a vállalatok, az óvatos optimizmusuk miatt munkahelyteremtő kapacitásaik alatt járulnak hozzá. Az egyes országok gazdasági teljesítményének pozitív változása és az államadósságok finanszírozása mellett marad ugyan egy kevés mozgástér a munkanélküliség és az inaktivitás szintjeinek csökkentésére; az elhúzódó és elsősorban a fejlett országokat érintő válság, valamint annak a tünete a „negatív növekedés” kezelése azonban megosztja a nemzetközi szakértőket.

Az ENSZ-nek témával foglalkozó intézményei között, de azokon belül sincs koherencia a probléma felszámolását illetően, amíg a szociálisan érzékeny szervezetek a munkanélküliségből következő társadalmi feszültségekre, az esetleges szélsőséges kimenetelekre hívják fel a figyelmet, más intézmények – és részben a vállalatok is – államcsődöktől tartanak.

Írásunkban a globális munkaerőpiaci helyzet rövid bemutatása után a nemzetközi szervezetek gazdaságpolitikai alkalmazkodási javaslataira, a vállalatok munkaerőpiaci kapcsolataira, valamint befektetési politikájukra, végül pedig a hitelkockázatokat elemző intézmények minősítési mechanizmusaira azzal a céllal tértünk ki, hogy érzékeltessük a szélsőségeket, melyeket a gazdaságpolitikai tervezésnél, a válság kapcsán felmerülő kiigazításnál (alkalmazkodásánál) elkerülhetetlen figyelembe venni.

[35] CNN Money: *Moody's puts European Union on notice*. Elérhető: <http://money.cnn.com/2012/09/03/news/economy/moodys-european-union/index.html> (Letöltve: 2012.10.18.).

[36] *Standard & Poor's Credit Rating for each country*. Elérhető: <http://chartsbin.com/view/1177> (Letöltve: 2012.11.29.).

IRODALOM

- *Az Európai Szociális Alap Magyarországon, 2007-2013.* Elérhető: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=384&langId=hu> (Letöltve: 2012.11.25.)
- Boesler, Matthew– Badkar Mamta (2012): *The Depressing Truth About Europe's Youth Unemployment Nightmare.* Business Insider (31.10.2012.). Elérhető: <http://www.businessinsider.com/europe-youth-unemployment-2012-10?op=1> (Letöltve: 2012.11.18.)
- CNN Money: *Moody's puts European Union on notice.* Elérhető: <http://money.cnn.com/2012/09/03/news/economy/moodys-european-union/index.html> (Letöltve: 2012.10.18)
- *Economic Conditions Snapshot, September 2012: McKinsey Global Survey results, (October 2012).* Elérhető: https://www.mckinseyquarterly.com/Economic_Studies/Productivity_Performance/Economic_Conditions_Snapshot_September_2012_McKinsey_Global_Survey_results_3021 (Letöltve: 2012.11.29.)
- ECOSTAT (2012): *Unemployment in the EU27 Regions, 104/2012, (04.07.2012).* Elérhető: http://www.oecd-ilibrary.org/employment/long-term-unemployment-12-months-and-over_20752342-table3 (Letöltve: 2012.11.18)
- *Európai Szociális Alap: Új és jobb munkahelyek.* Elérhető: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=hu&catId=325> (Letöltve: 2012.11.25.)
- *Fiscal Cliff: Senate Democrats Divided Over Cuts To Benefit Programs, (28.11.2012..)* Elérhető: http://www.huffingtonpost.com/2012/11/28/fiscal-cliff_n_2203616.html (Letöltve: 2012.11.29.)
- FOX Business: *Fitch Cuts Japan's Credit Rating.* Elérhető: <http://www.foxbusiness.com/markets/2012/05/22/fitch-cuts-japan-credit-rating/> (Letöltve: 2012.10.18.)
- Gurría, Angel (2012): *Jobs for Europe: The Employment Policy Conference, (06.09.2012.).* Elérhető: <http://www.oecd.org/about/secretary-general/jobsforeuropetheemploymentpolicyconference.htm> (Letöltve: 2012.11.22.)
- ILO (2011): *World of Work Report 2011: Making markets work for jobs.* Elérhető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_166021.pdf (Letöltve: 2012.11.21.)
- ILO (2012): *Joint press release by German Federal Chancellor, ILO, OECD, WTO, IMF and World Bank.* Elérhető: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/media-centre/press-releases/WCMS_192481/lang-en/index.htm (Letöltve: 2012.11.25.)
- ILO (2012): *World of Work Report 2012, Better Jobs for a Better Economy.* Elérhető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_179453.pdf (Letöltve: 2012.11.17.)
- ILO (2012): *Youth unemployment getting even worse, (2012. 09.04.).* Elérhető: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_188797/lang-en/index.htm (Letöltve: 2012.11.18.)
- ILO-OECD (2012): *Short-term labour market outlook and key challenges in G20 countries, May 2012.* Elérhető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_180912.pdf (Letöltve: 2012.11.18.)
- IMF (2011): *Transcript of a Press Briefing with Christine Lagarde (12.11.2011.).* Elérhető: <http://www.imf.org/external/np/tr/2011/tr111211.htm> (Letöltve: 2012.11.20.)
- IMF (2012): *Annual Meetings Speech (Christine Lagard): The Road Ahead—A Changing Global Economy, A Changing IMF, (12.10.2012.).* Elérhető: <http://www.imf.org/external/np/speeches/2012/101212a.htm> (Letöltve: 2012.11.20.)

- IMF (2012): *IMF's Focus Is on Securing Recovery, Anchoring Future*. Elérhető: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2012/INT112112A.htm> (Letöltve: 2012.11. 25.)
- IMF (2012): *Global Popects and Policy Challenges (04.11.2012.)*. Elérhető: <http://www.imf.org/external/np/g20/pdf/110512.pdf> (Letöltve: 2012.11.20.)
- Marriott (2012): *Owner and Franchisee Qualifications*. Elérhető: <http://www.marriott.com/hotel-development/owner-franchise-opportunities.mi> (Letöltve: 2012.11.26.)
- MGI (2012): *Economic Conditions Snapshot, September 2012: McKinsey Global Survey results, (October 2012)*. Elérhető: https://www.mckinseyquarterly.com/Economic_Studies/Productivity_Performance/Economic_Conditions_Snapshot_September_2012_McKinsey_Global_Survey_results_3021 (Letöltve: 2012.11.29.)
- MGI (2012): *The world at work: Jobs, pay and skills for 3.5 billion people*. Elérhető: http://www.mckinsey.com/insights/mgi/research/labor_markets/the_world_at_work. (Letöltve: 2012.11.17.)
- Moody's (2012): *Rating Action: Moody's downgrades France's government bond rating to Aa1 from Aaa, maintains negative outlook, Global Credit Research - 19 Nov 2012*. Elérhető: http://www.moodys.com/research/Moodys-downgrades-Frances-government-bond-rating-to-Aa1-from-Aaa--PR_260071 (Letöltve: 2012.11.29.)
- OECD (2012): *Economic Outlook, November 2012*. 1-195. Elérhető: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-outlook-volume-2012-issue-2_eco_outlook-v2012-2-en (Letöltve: 2012.11.28.)
- OECD (2012): *Long-term unemployment (12 months or over) % of total unemployment (11. 07.2012.)*. Elérhető: http://www.oecd-ilibrary.org/employment/long-term-unemployment-12-months-and-over_20752342-table3 (Letöltve: 2012.11.18.)
- *Owner and Franchisee Qualifications*. Elérhető: <http://www.marriott.com/hotel-development/owner-franchise-opportunities.mi> (Letöltve: 2012.11.26.)
- Sedghi, Ami (2012): *Youth unemployment across the OECD: how does the UK compare?*, *The Guardian*, (16.05.2012.). Elérhető: <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2012/may/16/youth-unemployment-europe-oecd#data> (Letöltve: 2012.11.18.)
- *Standard & Poor's Credit Rating for each country*. Elérhető: <http://chartsbin.com/view/1177> (Letöltve: 2012.11.29.)
- Szentes Tamás (2004): A II. világháború után létrehozott nemzetközi gazdasági rend fő vonásai és alapintézményei. In: Blahó András (szerk.): *Világ gazdaságtan*. Aula, Budapest. 172.
- The Liberty Bullhorn (2012): *Austerity-Driven Social Unrest Spreading through Europe, (18.09.2012.)*. Elérhető: <http://libertybullhorn.com/2012/09/18/austerity-driven-social-unrest/> (Letöltve: 2012.11.21.)
- The World Bank (2012): *World Development Report 2013: Jobs*. Elérhető: <http://siteresources.worldbank.org/EXTNWDR2013/Resources/8258024-1320950747192/8260293-1322665883147/Overview.pdf> (Letöltve: 2012.11.21.)
- UNCTAD (2008): *World Investment Prospects Survey (2008-2010)*. Elérhető: http://unctad.org/en/Docs/wips2008_en.pdf (Letöltve: 2012.11.28.)
- UNCTAD (2011): *World Investment Report 2011 (WIR 2011)*. Elérhető: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf> (Letöltve: 2012.11.26.)
- UNCTAD (2012): *World Investment Report 2012 (WIR 2012)*. Elérhető: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf> (Letöltve: 2012.11.26.)
- United States Department of Labor (2012): *Employment and Unemployment Among Youth Summary, Bureau of Labor Statistics (21.08.2012)*. Elérhető: <http://www.bls.gov/news.release/youth.nr0.htm> (Letöltve: 2012. 11.18.)

- Ups in Downgrades: *S&P accelerates negative credit ratings changes in 2012*. Elérhető: <http://www.factset.com/insight/2012/2/sp-downgrades-2012> (Letöltve: 2012.10.18.)
- Wilkinson, Peter (2012): *Clashes as austerity anger drives Europe strikes, (15.11.2012.)*. Elérhető: <http://edition.cnn.com/2012/11/14/business/europe-strikes/index.html> (Letöltve: 2012.11.21.)

ENGLISH ABSTRACT

The paper above offers an overview on the main attributes of the current global labour market. The main concern is the controversy of handling the concurrent joblessness, and primarily youth and structural unemployment, and public debt in an economic environment of “negative growth”.

Measures of addressing the latter issues are not independent from political inclinations and attitudes, yet our aim was to go beyond and analyse the, sometimes conflicting, policy frameworks and problem solving mechanisms that international organisations offer. The extremes of the threat of social unrest, and of the insolvency of nation states, with the corresponding policy advices are also examined.

The writing also includes thoughts on the role of multinational enterprises in the global labour market. In undercapitalised economies foreign direct investors are often seen as the main contributors to output and export augmentation, and of course employment creation. GDP growth as a measure of market attractiveness is scrutinized as well as labour market effects of the non-equity modes of corporate entry to the host economies.

Finally the relevance of country credit ratings is studied with the aim of introducing the widest possible gamut of interests in the context of addressing the coexisting issues of high rates of unemployment and potential sovereign-debt defaults.